

**„Centrum Integracji Społecznej w Kłodzie
w swojej funkcji edukacyjno-orientacyjnej wobec osób niepełnosprawnych”
Praca magisterska – streszczenie**

Autorka pracy magisterskiej od pięciu lat jest zatrudniona w Centrum Integracji Społecznej w Kłodzie na stanowisku pracownika socjalnego. W swojej pracy zajmuje się głównie reintegracją społeczną osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz zawodowym, w tym osób niepełnosprawnych. Na co dzień w pracy zawodowej styka się z wieloma trudnościami, które w mniejszym lub większym stopniu wpływają na jakość świadczonej pomocy.

Kierując się osobistym doświadczeniem zawodowym oraz zainteresowaniem problematyką niepełnosprawności autorka postanowiła zdiagnozować funkcjonowanie Centrum Integracji Społecznej w Kłodzie.

Praca magisterska składa się z trzech rozdziałów. Rozdział pierwszy poświęcony został teoretycznym podstawom badań nad funkcjonowaniem instytucji wsparcia społecznego osób niepełnosprawnych. Rozpoczyna się od wyjaśnienia następujących pojęć: wsparcie, pomoc, opieka, ratunek. W dalszej części rozdziału opisana została sytuacja społeczna osób niepełnosprawnych w Polsce pod względem zagrożeń egzystencjalnych oraz społeczno-kulturowych. Autorka scharakteryzowała sytuację życiową osób niepełnosprawnych przytaczając twarde dane statystyczne. Poruszyła również kwestię marginalizacji, wykluczania, stygmatyzowania tej grupy osób. Ponadto w rozdziale omówione zostały główne ośrodki wsparcia społecznego, działające na rzecz osób niepełnosprawnych w Polsce. Rozdział kończy się przedstawieniem wybranych przez autorkę przykładów przeprowadzonych w Polsce badań nad skutecznością wsparcia społecznego osób niepełnosprawnych w przełamywaniu doświadczanych przez nie marginalizacji społecznych.

Rozdział drugi w całości poświęcony został metodologicznym podstawom badań. Wymienione i opisane zostały cele, problemy, hipotezy badawcze oraz zmienne, ich kategorie, wskaźniki. Celem przeprowadzonych badań było:

1. Rozpoznanie, jakie oczekiwane funkcje wyrażone w odnośnych dokumentach (np. w ustawie o zatrudnieniu socjalnym) były przypisane badanej placówce.
2. Ustalenie, na ile, i poprzez oddziaływanie jakich czynników, badana placówka realizowała założone funkcje.
3. Sporządzenie socjopedagogicznej diagnozy rzeczywistej funkcji Centrum Integracji Społecznej w Kłodzie w 2018 roku.

Sformułowane zostały następujące główne problemy badawcze:

1. Jak była zorganizowana w roku kalendarzowym 2018 badana placówka?
2. Jakie funkcje spełniała placówka wobec osób z niepełnosprawnościami?
3. Jakie formy organizacyjne, dokumenty, procedury, metody stosowała placówka?
4. Jaką kadrą dysponowała placówka?
5. Jakimi środkami materialnymi i finansowymi dysponowała placówka?
6. Kto i w jakim trybie dokonywał kontroli oraz oceny funkcjonowania badanej placówki?
7. Jakie były rezultaty kontroli, jeśli takie miały miejsce?

Przyjęte zostały następujące hipotezy badawcze:

1. Badana placówka została powołana do życia w celu zorganizowania odpowiednich warunków oraz sytuacji angażujących dorosłe osoby niepełnosprawne, organizując im zajęcia edukacyjne i przygotowujące do zawodu.
2. Badana placówka dysponuje, stosownie do jej zadań, warunkami lokalowymi oraz materialnymi, zatrudniając kompetentne oraz dostatecznie zmotywowane osoby.
3. Codzienne zajęcia realizowane w badanej placówce są organizowane i realizowane zgodnie z planowanym rozkładem zajęć, a wszelkiego rodzaju zdarzenia zaburzające planowany tok zajęć są skutecznie przewyżnione i kompensowane.
4. W badanej placówce efektywnie realizuje się zajęcia edukacyjne, przygotowujące podopiecznych do pracy zawodowej (pielęgnacja zieleni, prace budowlano-remontowe, prace rękodzielnicze).
5. Badana placówka współpracuje z wybranymi instytucjami w środowisku lokalnym oraz poza nim w realizacji zadań placówki, w tym projektów.

Przyjęte zostały następujące zmienne:

1. Zmienne niezależne skupione w dwóch kategoriach:
 - wybrane cechy podopiecznych i ich sytuacja życiowa,
 - wybrane cechy placówki i środowiska lokalnego.
2. Zmienne zależne:
 - funkcja opiekuńcza placówki,
 - funkcja organizacji czasu w placówce,
 - funkcja edukacyjna placówki,
 - funkcja kontroli wychowawczej placówki,
 - funkcja diagnozowania.

Wymienionych pięć funkcji pełniły rolę wskaźników w stosunku do zmiennej zależnej „Funkcja rzeczywista CIS w Kłodzie”. Przy opracowywaniu poszczególnych wskaźników zastosowana została punktowa skala ocen w przedziale od 0 do 8 punktów.

1. Funkcja opiekuńcza placówki – przy określaniu niniejszego wskaźnika były brane pod uwagę następujące aspekty funkcjonowania badanej placówki: zapewnienie posiłku, dojazd podopiecznych, poczucie bezpieczeństwa, warunki bytowe w placówce (ogrzewanie, wyposażenie pomieszczeń, ciepła woda, sanitariaty, prysznic, sprzęt AGD), BHP, kompetentna kadra.
Badana placówka mogła otrzymać od 0 do 8 punktów. Jeśli w wyniku postępowania badawczego ustalono, że mieści się ona w przedziale od 6 do 8 punktów, to uznano, że wywiązuje się w pełni ze stawianych wobec niej oczekiwań. Jeśli placówka otrzymała od 0 do 2 punktów, wówczas uznano, że badana placówka nie realizuje swoich funkcji założonych. Natomiast punkty od 3 do 5 lokalizowały badaną placówkę w kategorii częściowej funkcji założonej.
2. Funkcja organizacji czasu w placówce – logistyka przyjazdów i odjazdów, godziny zajęć, przerwy w zajęciach i na posiłek, dni wolne usprawiedliwione i nieusprawiedliwione.
Badana placówka mogła otrzymać od 0 do 8 punktów. Jeśli w wyniku postępowania badawczego ustalono, że mieści się ona w przedziale od 6 do 8 punktów, to uznano, że wywiązuje się w pełni ze stawianych wobec niej oczekiwań. Jeśli placówka otrzymała od 0 do 2 punktów, wówczas uznano, że badana placówka nie realizuje swoich funkcji założonych. Natomiast punkty od 3 do 5 lokalizowały badaną placówkę w kategorii częściowej funkcji założonej.
3. Funkcja edukacyjna placówki – formy nauczania, tematyka zajęć, planowanie zajęć, harmonogram zajęć.

Badana placówka mogła otrzymać od 0 do 8 punktów. Jeśli w wyniku postępowania badawczego ustalono, że mieści się ona w przedziale od 6 do 8 punktów, to uznano, że wywiązuje się w pełni ze stawianych wobec niej oczekiwań. Jeśli placówka otrzymała od 0 do 2 punktów, wówczas uznano, że badana placówka nie realizuje swoich funkcji założonych. Natomiast punkty od 3 do 5 lokalizowały badaną placówkę w kategorii częściowej funkcji założonej.

4. Funkcja kontroli wychowawczej placówki – regulamin, diagnozowanie problemów wychowawczych, sposoby rozwiązywania.

Badana placówka mogła otrzymać od 0 do 8 punktów. Jeśli w wyniku postępowania badawczego ustalono, że mieści się ona w przedziale od 6 do 8 punktów, to uznano, że wywiązuje się w pełni ze stawianych wobec niej oczekiwań. Jeśli placówka otrzymała od 0 do 2 punktów, wówczas uznano, że badana placówka nie realizuje swoich funkcji założonych. Natomiast punkty od 3 do 5 lokalizowały badaną placówkę w kategorii częściowej funkcji założonej.

5. Funkcja diagnozowania – narzędzie diagnostyczne, ewaluacja, monitoring.

Badana placówka mogła otrzymać od 0 do 8 punktów. Jeśli w wyniku postępowania badawczego ustalono, że mieści się ona w przedziale od 6 do 8 punktów, to uznano, że wywiązuje się w pełni ze stawianych wobec niej oczekiwań. Jeśli placówka otrzymała od 0 do 2 punktów, wówczas uznano, że badana placówka nie realizuje swoich funkcji założonych. Natomiast punkty od 3 do 5 lokalizowały badaną placówkę w kategorii częściowej funkcji założonej.

Każda funkcja była oceniana oddzielnie. Uzyskane punkty poszczególnych funkcji zostały zsumowane, a następnie została określona wartość średniej (mediana). Jeżeli średnia mieściła się w przedziale od 6 do 8 punktów, to uznano, że zmienna zależna „Funkcja rzeczywista CIS w Kłodzie” spełniała zakładane wobec placówki oczekiwania. Jeśli zmienna zależna otrzymała od 0 do 2 punktów wówczas uznano, że nie spełnia zakładanych wobec placówki oczekiwań. Natomiast punkty od 3 do 5 lokalizowały badaną placówkę w kategorii częściowej funkcji założonej

Badania przeprowadzono metodą monografii pedagogicznej z wykorzystaniem technik badawczych: obserwacyjnej, integracyjnej (pytaniowej), analitycznej. Zastosowano następujące narzędzia badawcze: kwestionariusz wywiadu (rozmowy), narzędzia obserwacji, narzędzia pomiaru (skala oceny).

Przyjęto następującą chronologię czynności badawczych:

1. Operacjonalizacja problemu – określenie wstępnych kategorii, danych analizowanych w dokumentach (np. wykształcenie, zawód, charakter wykonywanej pracy, pochodzenie itp.).
2. Ustalenie źródeł informacji – liczby, rodzaju dokumentów, możliwości oraz sposoby ich uzyskania.
3. Wstępna analiza dokumentów – ustalenie ich przydatności w zaprojektowanym badaniu (ocena ich wiarygodności oraz prawdziwości, autorstwa, warunków, czasu i miejsca powstania, możliwych adresatów dokumentów, treści informacyjnej dokumentów).
4. Właściwa analiza dokumentów – analiza treściowa, formalna, również jakościowa oraz ilościowa.
5. Weryfikacja wyników – odniesienie wyników analizy do wyników osiągniętych w rezultacie przeprowadzonego wywiadu.

Badania zostały przeprowadzone w siedzibie Centrum Integracji Społecznej w Kłodzie. Pierwszym, wstępnym i kluczowym etapem działań było uzyskanie zgody kierownika badanej placówki na przeprowadzenie badań oraz na dostęp do materiałów archiwalnych.

Dokumenty były analizowane w sposób przemyślany i uporządkowany. Analiza rozpoczęła się od materiałów dotyczących procesu rekrutacji oraz pochodzących od podmiotów zewnętrznych, dokumentów wytworzonych przez Centrum. Następnie badaniu zostały poddane dokumenty związane z pobytem podopiecznych w placówce. Na końcu analizowane były materiały związane z zakończeniem pobytu oraz ewaluacją.

Badaniu zostały poddane następujące dokumenty:

1. Dokumenty pochodzące:
 - z Ośrodka Pomocy Społecznej (arkusz wywiadu pracownika socjalnego – karta pracy socjalnej, kwestionariusz rodzinnego wywiadu środowiskowego i inne),
 - z Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie (arkusz wywiadu psychologa i inne),
 - z Powiatowego Urzędu Pracy,
 - z Warsztatów Terapii Zajęciowej,
 - inne (zakłady karne, komisja ds. orzekania o stopniu niepełnosprawności, szpitale itp.)
2. Dokumenty wewnętrzne Centrum:

- Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2003 nr 122 poz. 1143, z późn. zm.),
- Regulamin Uczestnictwa w Centrum Integracji Społecznej w Kłodzie (określa zasady uczestnictwa w Centrum, obowiązki uczestnika oraz CIS),
- Regulamin Organizacyjny Centrum Integracji Społecznej w Kłodzie (określa zasady i organizację Centrum - dotyczy pracowników zatrudnionych na podstawie umowy o pracę),
- Regulamin Pracy Centrum Integracji Społecznej w Kłodzie (dotyczy pracowników zatrudnionych na podstawie umowy o pracę),
- dokumenty uczestników związane z przyjęciem do badanej placówki,
- dokumenty uczestników związane z pobytem w badanej placówce (dokumentacja pracownika socjalnego, psychologa, doradcy zawodowego, instruktora pracy),
- dokumenty uczestników związane z ukończeniem szkolenia,
- inne – narzędzie pomiaru reintegracji, dziennik szkoleń, plany pracy.

Równoległe z badanymi dokumentami przeprowadzona została obserwacja uczestnicząca osób badanych i przygotowany kwestionariusz wywiadu (rozmowy). Na bazie kwestionariusza przeprowadzone zostały wywiady z badanymi. Z uwagi na stopień i rodzaj niepełnosprawności każdej badanej funkcji poświęcona została oddzielna rozmowa z uczestnikiem.

Rozdział trzeci składa się z czterech podrozdziałów. Pierwszy z nich poświęcono charakterystyce Rydziny jako środowiska życia osób niepełnosprawnych i miejsce lokalizacji badanej placówki. W drugim podrozdziale zawarty został opis Centrum Integracji Społecznej w Kłodzie. Zaprezentowano w nim organizację placówki, posiadane wyposażenie oraz zasady i reguły, na podstawie których funkcjonuje. W kolejnym podrozdziale przedstawiono podopiecznych Centrum i ich sytuację życiową. Podrozdział czwarty stanowi część badawczą pracy magisterskiej, zawierającą: analizę dokumentów zewnętrznych oraz wewnętrznych obowiązujących i stosowanych w badanej placówce; analizę rezultatów obserwacji uczestniczącej; analizę wyników badań jakościowych metodą wywiadu (rozmowy) z niepełnosprawnymi uczestnikami Centrum. Każda z pięciu badanych funkcji (opiekuńcza, organizacji czasu, edukacyjna, kontroli wychowawczej, diagnozowania) została scharakteryzowana i oceniona według punktacji od 0 do 8.

Bazując na analizie dokumentów, obserwacji własnej oraz przeprowadzonych wywiadach z podopiecznymi Centrum określona została wartość punktowa każdej funkcji.

- 1. Funkcja opiekuńcza** – Centrum posiada dobrze wyposażoną łazienkę, uczestnicy nie korzystają jednak (z różnych powodów opisanych w analizie kwestionariusza) z pryszniców ani pralki. Autorka pracy zaobserwowała, że pomieszczenie prysznicowe w związku z powyższym zostało zaadaptowane przez uczestników (przy braku reakcji ze strony kadry) na magazyn sprzętu do sprzątania. Uniemożliwia to wykorzystywanie pryszniców przez nowych uczestników, którzy być może zechcieliby skorzystać z kąpieli. Drugim mankamentem jest brak w szatni szaf bhp wyposażonych w zamki zamykane na klucz. Może to częściowo tłumaczyć, dlaczego podopieczni przyjeżdżają do Centrum w strojach roboczych. Opisanie mankamenty spowodowały, że funkcja została oceniona na sześć punktów.
- 2. Funkcja kontroli wychowawczej** – zaobserwowano, że jeden z instruktorów warsztatu czasami zachowuje się nieadekwatnie w stosunku do podopiecznych; w sposób, który może zostać odebrany jako poniżający i obrażający. Mimo, że posiada właściwe przygotowanie formalne i spełnia kryteria wymagane w pracy na tym stanowisku, nie zawsze uwzględnia fakt, że pracuje z osobami niepełnosprawnymi. Takie zachowanie może mieć wpływ na niektórych podopiecznych, niechętnie odnoszących się do możliwości zwracania się do kadry w sytuacjach kryzysowych. Z drugiej strony zaobserwowano pewną niekonsekwencję wszystkich instruktorów w egzekwowaniu postanowień Regulaminu w kwestii ponoszenia przez uczestników konsekwencji materialnych za świadomie zniszczone mienie Centrum. W związku z wagą zastrzeżeń funkcja została oceniona na pięć punktów.
- 3. Funkcja organizacji czasu** – nie odnotowano istotnych zastrzeżeń w stosunku do Centrum. Można ewentualnie rozważyć, czy jest możliwe lepsze rozwiązanie logistyczne dowozu uczestników do Kłody i odwozu do miejsc zamieszkania. Funkcja oceniona została na siedem punktów.
- 4. Funkcja edukacyjna** – Centrum nie posiadało gwarantowanego finansowania swojej działalności, utrzymywało się w znacznym stopniu z prowadzenia własnej działalności pożytku publicznego. Niestety wpływało to ujemnie na zajęcia edukacyjne. Niektórzy uczestnicy, ze względu na duże braki w tym zakresie, wymagali zwiększonej ilości godzin zajęć, co było trudne do pogodzenia z potrzebą zapewnienia środków finansowych na funkcjonowanie. CIS w Kłodzie radził sobie z tym problemem dobrze. Ogólna ocena punktowa wyniosła siedem.
- 5. Funkcja diagnozowania** – jako pewien mankament można uznać fakt, że uczestnicy po zakończeniu pobytu w Centrum, po krótkiej przerwie (średnio trwającej dwa tygodnie)

byli ponownie przyjmowani. Miało to demotywacyjny wpływ na poszukiwanie zatrudnienia na otwartym rynku pracy. Także fakt, że prawie wszyscy podopieczni otrzymali szansę pobytu w Centrum o 6 miesięcy dłużej (łącznie dało to 1,5 roku), niósł ze sobą ten sam skutek. Z drugiej strony pamiętać należy, że chodziło o osoby niepełnosprawne, które wymagały zwiększonej ilości godzin zajęć edukacyjnych. Bez tego osiągnięcie ustawowego celu, jakim było uzawodowienie uczestników i wyjście na rynek pracy, byłoby znacznie trudniejsze. Funkcja została oceniona na siedem punktów.

Uzyskane punkty poszczególnych funkcji zostały zsumowane, a następnie została określona wartość średniej. Wielkość ta pokazała, w jakim stopniu funkcja rzeczywista Centrum Integracji Społecznej w Kłodzie odpowiada funkcji założonej.

Funkcja rzeczywista Centrum – oceniając funkcję stwierdzono, że Centrum Integracji Społecznej w Kłodzie nie jest instytucją idealną. Dostrzeżono w nim szereg czynników ujemnych. Wpływają one na ogólny wynik punktowy. Średnia ocena pięciu funkcji wyniosła 6,4 punktu, przy maksymalnej 8 punktów. Maksymalna ocena świadczy, że funkcja założona CIS i funkcja rzeczywista CIS są tożsame. Taka sytuacja, w tym przypadku, nie zachodziła. Ponieważ jednak w założeniach przyjęto, że uzyskany wynik punktowy w przedziale 6 – 8 punktów oznacza również tożsamość funkcji, trzeba stwierdzić, że funkcja rzeczywista Centrum spełniała wymogi przyjęte w funkcji założonej.

Zakończenie stanowi krótkie podsumowanie pracy magisterskiej. Autorka odniosła się w nim do uzyskanych rezultatów badań w kontekście przyjętych hipotez i problemów badawczych. Następnie przedstawiła wnioski z tego wynikające i zaproponowała działania na przyszłość.

Centrum Integracji Społecznej działa na podstawie ustawy o zatrudnieniu socjalnym w zakresie reintegracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem, w szczególności osób z niepełnosprawnością. Istotnym elementem tej działalności są zajęcia edukacyjne.

Przeprowadzone badania potwierdziły, że placówka została powołana do życia w celu zorganizowania odpowiednich warunków oraz sytuacji angażujących dorosłe osoby niepełnosprawne, organizując im zajęcia edukacyjne i przygotowujące do zawodu. Niniejsza praca magisterska pokazała także, że placówka dysponuje, stosownie do jej zadań, warunkami lokalowymi oraz materialnymi. Zatrudnieni w Centrum pracownicy byli kompetentni, zmotywowani do realizacji wyznaczonych celów, posiadali stosowne przygotowane teoretyczne oraz praktyczne.

Na podstawie zebranych materiałów empirycznych badania potwierdziły, że codzienne zajęcia realizowane w placówce są organizowane i realizowane zgodnie z planowanym rozkładem zajęć, a wszelkiego rodzaju zdarzenia zaburzające planowany tok zajęć są skutecznie przewyciężane i kompensowane; placówka efektywnie realizuje zajęcia edukacyjne, przygotowujące podopiecznych do pracy zawodowej; placówka współpracuje z wybranymi instytucjami w środowisku lokalnym oraz poza nim w realizacji zadań, w tym projektów.

Badania wykazały jednak, że w placówce istnieją pewne mankamenty, które należałoby poprawić czy wręcz wyeliminować w celu poprawienia funkcjonowania CIS w Kłodzie: przywrócić możliwość korzystania z prysznicy i wzmocnić działania uświadamiające wśród uczestników znaczenia higieny osobistej; wyposażyć szatnie w szafki z zamkami i jednocześnie stanowczo egzekwować zmianę odzieży z wyjściowej na roboczą i odwrotnie; zbadać przyczynę niewłaściwego zachowania instruktora zawodu i wyeliminować te zachowania albo odsunąć instruktora od pracy z uczestnikami; instruktorzy zawodu o każdym przypadku celowego zniszczenia mienia Centrum powinni informować kierownika, a ten powinien wyciągać konsekwencje zgodnie z Regulaminem; wskazanym byłoby wydłużenie do jednego miesiąca minimalnego okresu przerwy pomiędzy kolejnymi pobytami uczestników Centrum.

Zdaniem autorki zasadnym byłoby przeprowadzenie badań w innych tego typu placówkach w celu sprawdzenia, czy problemy występujące w Centrum Integracji Społecznej w Kłodzie są charakterystyczne i dla nich. Jeżeli potwierdziłoby się, że sposób finansowania działalności CIS jest problemem także innych centrów, byłoby to silnym argumentem dla ustawodawcy, aby zasady te zmienił.

Zawarte w pracy wnioski końcowe z przeprowadzonych badań zostały pozytywnie ocenione przez kierownictwo Centrum Integracji Społecznej w Kłodzie i są wdrażane w celu poprawienia jakości funkcjonowania tegoż Centrum.